

Aranykor és tempera

Firenze és festői Giottótól Leonardóig

KOVÁCS ÁGNES

Alte Pinakothek, München, 2018. X. 18. – 2019. I. 27.

A müncheni Régi Képtár előtti plakátról egy firenzei ifjú képmása tekint le ránk, divatos napszemüvegében a toszkán főváros építészeti jelképei tükröződnek vissza. Az épületben ugyanis január végéig a firenzei reneszánsz legnagyobb művészeinek alkotásait nézheti meg a közönség. Az impozáns tárlatra Washingtonból, Londonból, Firenzéből, Berlinből és Bécsből is érkeztek képek.

A *Firenze és festői: Giottótól Leonardóig* című kiállításon nemcsak az innovatív festészeti technikák és az új képtípusok történetével ismerkedhetünk meg, hanem a toszkán város emberképe, életszemlélete is kibontakozik előttünk. A Domenico Ghirlandaio műhelyéből származó, a Santa Maria Novella-templom főoltárának részét képező három tábla kapcsán például részletesen leírják, a firenzei művészetben korábban oly nagy szerepet játszó temperatechnikát hogyan váltotta fel – holland hatásra – az olajfestészet, és hogy a két módszer miben különbözik egymástól. Ismertetik a disegno fogalmát és fontosságát is, valamint a rajzi készségek kifejlesztésének metódusát, amelyek végül a Firenzei Akadémia művészetpedagógiai módszereinek alapját képezték.

A 15. századi Itáliában Firenze volt a szellemi, társadalmi és politikai élet központja. A várost a luxus minőségű textiltermelés (kétszázhetven gyapjúkötő működött itt) és a nagybani kereskedés tette gazdaggá, amely Európát behálózta, de az itt készített brokát és gyapjú eljutott a keleti országokba is. A 15. században azonban a banki ügyletek bonyolítása is fontossá vált Firenzében, és a toszkán pénzváltó céhek „fiókjai” addigra elfoglalták hídfőállásaikat szerte Európában. A felsorolt tevékenységek kivételesen gazdaggá tették a várost, és ez a gazdagság az olyan hatalmas egyházi

FILIPPINO LIPPI: *Egy fiatal férfi portréja*, 1485, olaj, fa, 52,1×36,5 cm

National Gallery of Art, Andrew W. Mellon Collection
A National Gallery (Washington) jóvoltából

FRA ANGELICO: *Justinianus diakónus álma*, 1438, olaj, fa, 38×46 cm
Firenze Museo di San Marco

és középületek kivitelezésében is megnyilvánult, mint a Santa Maria Novella, a Santa Croce vagy a Palazzo della Signoria. Firenze névlegesen a céhek és más kézművesek köztársasága volt, de a háttérből a hatalmas patrícius családok (Albizi, Fini, Aldobrandini, Sasseti, Medici) irányították a várost. Ezek közül is kiemelkedik a Medici család. A bankár Cosimo de' Medici semmilyen hivatalt nem viselt ugyan, de mesés vagyonával olyan politikai és gazdasági befolyásra tett szert, amely tulajdonképpen névlegessé tette a köztársaságot. Fia, Lorenzo de' Medici, az *Il Magnifico*, aki kiegyensúlyozott politikájával megőrizte a békét Firenze számára, első-sorban mecénás volt. A nevéhez köthető, a művészek társadalmi helyzetének javulását is elhozó béke azonban nem tartott örökké.

A művészi munkában bekövetkező újítások, a centrális perspektíva vagy olajtechnika alkalmazása mellett a 15. század művésze az ikonográfiában is változásokat hozott. Míg a trecento idején a képek kizárólag vallásos témákat jelenítettek meg az úgynevezett szigorú „maniera greca” modorában, Giotto fellépésével nemcsak a térbeliség tért vissza a festészetbe, hanem az ábrázolt emberek is elevenebbekké

váltak. A kiállításon látható egy Agnolo Gaddi műhelyéből származó oltártöredék, valamint Masolino Madonnája, melyeknek életteli, érzelmeket sugárzó kifejezőmódja már előrevetíti a „kegyképek” hangulatát, amelyek a templomon kívül, a magánszférában szolgálták az imádkozni vagy szemlélődni kívánó polgárt. Ezeket az isteni közbenjárást ígérő, luxuskivitelű műtárgyakat a paloták hálószobáiban helyezték el, amely a születésnek és a halálnak is egyaránt helyszíne volt. A képeken szereplő személyeket – legtöbbször Máriát és a gyermeket – már a valósághoz közeli, változatos környezetben ábrázolják, az arcokon vidám és bensőséges, olykor melankolikus, de mindenképpen világi mimika jelenik meg. Ezt a változást jól szemléltetik Fra Filippo Lippi képei, melyeknek háttérben építészeti és tájképi részletek láthatók. Sandro Botticelli művészetét ezúttal egy „történelmi-vallásos” oltárkép, valamint egy portré képviseli. A *Háromkirályok imádása* című festménye rávilágít korának társadalmi viszonyaira is, mivel a megrendelője – a pénzváltó céh fontos tagjaként – szükségesnek tartotta, hogy a képen megjelenjenek a Mediciek is, akik az 1470-es évektől a háromkirályok-ünnepségek rendezői voltak a városban. Firenze már a 13. században is híres volt a Santissima Annunziata templomban őrzött, az angyali üdvözlés témáját feldolgozó monumentális freskójáról. E téma a 15. században a táblaképfestészetben is a legnépszerűbbek közé tartozott, lehetővé téve azoknak az érzelmeknek a megélését, amelyek az Istenanyához kötődtek a hívők szemében.

Lorenzo di Credi 1490-ben keletkezett festménye, amely az Uffiziből került erre a kiállításra, ugyancsak Máriát ábrázolja részletgazdag korabeli környezetben. Lorenzo di Credi művészi tehetsége, mint ahogy Leonardo da Vincié is, a híres mester, Andrea del Verrocchio műhelyében bontakozott ki. Credi és Leonardo mellett itt tanult Botticelli, Francesco Botticini, Biagio d'Antonio és Pietro Perugino is. A kiállításon jó néhány Madonna-kép mutatja be a Verrocchio-műhelyben elsajátított kifinomult temperafestészetet, és ebben a térben látható Leonardo híres *Szekfűs Madonnája* is. Az 1475-ben készült képet valószínűleg Giuliano de' Medici rendelte, és a fiatal Leonardo egyik legjobb alkotásaként tartják számon.

Lorenzo de' Medici 1494-es halála a firenzei aranykor leáldozását is magával hozta, sőt, a legrosszabb idők következtek a városra. Megkezdődött a francia invázió, valamint Girolamo Savonarola uralma, aki Isten államát akarta létrehozni. A domonkos szerzetes gyűlölte a Medicieket, luxusnak tekintett minden műalkotást, amelyeket ezerszámra égettett el Firenze főterén. Ezeknek a komor időknek ad hangot Filippino Lippi oltárképe, valamint Fra Bartolomeo Máriát ábrázoló munkája, ám ezek az alkotások kifejezőmódjukat és festői technikájukat tekintve is már 16. századi művészethez tartoznak. A legjelentősebb firenzei művész, Leonardo, nagyon magányos volt a nyüzsgő Firenzében. Lorenzo de' Medici soha nem adott neki munkát, állítólag csak azt tudta róla, hogy szép és kellemes ifjú, aki jól játszik lantot, és remek ötletei vannak az ünnepek kivitelezésekor. E tulajdonságai alapján ajánlotta be Lodovico Sforza milánói udvarába is.

ANDREA DEL VERROCCHIO ÉS MŰHELYE: *Mária gyermekkel és két angyal*, 1467/1469, olaj, fa, 69,2×48,8 cm
The National Gallery, London

FILIPPINO LIPPI: *A háromkirályok imádása*, olaj, fa, 57,5×85,7 cm
The National Gallery, London

